

Gij zult de hongerigen spijzen, de dorstigen laven en de naakten kleden!

Het leven zoals het was:
de steun van Winterhulp tijdens de Tweede Wereldoorlog

In het eerste oorlogsjaar werd Winterhulp, een sociale hulporganisatie naar Duits model, opgericht¹. In de statuten viel te lezen dat Winterhulp een zelfstandige vereniging van nationale solidariteit was, die werd geleid door een voorzitter, Paul Heymans², en een uitvoerend comité. De hoofdsponsor voor de beoogde activiteiten was de Koloniale Loterij, voorloper van de huidige Nationale Loterij. Bij de oprichting verwierf men dan ook het alleenrecht op het organiseren van loterijen, waardoor het inzamelen van fondsen eenvoudiger werd. Daarnaast steunde men voornamelijk op schenkingen en giften, naast actieve propaganda en verkoop, onder andere van een Kerstalbum³. Andere hulpmiddelen waren de zendingen uit Zwitserland, van het internationale Rode Kruis, en uit Portugal, dankzij de inbreng van het Belgisch Hulpcomité in Lissabon⁴. De organisatie beschikte over een goed georganiseerde structuur en was in bijna iedere gemeente aanwezig, dankzij de lokale

afdelingen. Ze richtte zich in eerste instantie op de materiële behoeften van de kinderen en verstrekte de dagelijkse behoeften: soep, melk, vitamines en kledingstukken. Het Staatsblad omschreef die opdracht zo: *“het inzamelen van steun van aller aard en verdeling daarvan, in het teken van onderling hulpbetoon aan alle Belgen en in het bijzonder morele en materiële bijstand verlenen aan de armen en misdeelden, ten einde verbetering te brengen in hun lot”*⁵. Door de verstrekte hulp bleef de impact van de oorlog en de bezetting dan ook tot een minimum beperkt⁶.

Verschillende stukken uit de briefwisseling met het secretariaat in Hasselt zijn bewaard gebleven in het Winterhulparchief van het Rijksarchief Hasselt. Deze correspondentie, verschillende rekeningen, bestelbonnen en werkingsdocumenten bieden een blik op de levensomstandigheden tijdens de Tweede Wereldoorlog en de steun die Winterhulp aan de bevolking bood. In deze oproep voor steun beroept de organisatie in Lommel, namens de lokale

Briefhoofd van de provinciale afdeling Winterhulp-Limburg, gevestigd te Hasselt.

voorzitter Dokter Buckinx, zich op de christelijke naastenliefde om de moeilijkheden te verlichten waarmee sommige gezinnen zich geconfronteerd zagen:

*“Aan onze dorpsgenooten,
Wij staan weer voor den winter
en de nood onzer bevolking wordt
steeds grooter; steeds nijpender;
onze kinderen staan bloot aan de
onherstelbare gevolgen van de
ondervoeding. Reeds voor den
winter van verleden jaar, heeft
Winterhulp gewaarschuwd: de
tering loert op onze kinderen. Wie
helpt ze gezond en sterk te houden?
Met haast meer gegrondheid moet
deze waarschuwing thans worden
herhaald. Dorpsgenooten, Gij die
het KUNT, gij moet uw naaste
helpen. Het is de elementaire
plicht van Volksverbondenheid,
van solidariteit, van kristelijke
naastenliefde. Wij weten het, de
tijden zijn hard voor eenieder
van ons; maar het mag niet waar
zijn, dat er menschen zijn die het
nog betrekkelijk goed hebben, als
anderen letterlijk alles moeten
ontberen. Als uw kinderen het nog
redelijk hebben, moeten dan andere
bloedjes voor immer geknakt
worden door koude en ontbering,
geeft wat gij missen kunt.
In den nood leert men zijn vrienden
kennen. Het is nu de bekwame
tijd om U te verrijken door aan
anderen te delen. Steunt daarom
Winterhulp, het nationaal werk
van naastenliefde, bij uitstek.
Onze geliefde vorst, Leopold,
is in uitstekend gezelschap als
U Winterhulp steunt. In zijn
vastenbrief van dit jaar heeft onze
doorluchtige Kerkvorst Kardinaal
van Roey zelf gezegd dat het de
plicht van iedere katholiek is, van
Winterhulp met woord en daad te
steunen.”⁷*

Zoals u kon lezen, concentreerde Winterhulp zich voornamelijk op de noden van de kinderen, als één van de meest kwetsbare bevolkingsgroepen. De lokale comités probeerden dagelijks een soepbedeling in de scholen te organiseren en daarnaast levertraan en vitamines uit te delen. De werking van Winterhulp was gericht op de behoefte aan voedsel en kleding en de afrekeningen, voorraadoverzichten en bestelbonnen van levensmiddelen zijn dan ook het talrijkst aanwezig in het archief. Naast de leveringen van het Provinciaal Comité steunde de vereniging ook op de medewerking van plaatselijke handelaars, boeren en producenten. Volgens statistieken, vermeld in de brieven van het plaatselijk comité, was zo'n 80% van alle kinderen ondervoed⁸. De extra steun van Winterhulp was dus vaak meer dan welkom. Van het ontstaan tot juni 1941 werd bijvoorbeeld door Winterhulp Lommel 16.453 broden, 20.754 liter melk, 81.828 rantsoenen soep, 137.761 kilo kolen, chocolade en sojabeschuiten voor de scholen ter waarde van 24.206 Fr. en kleding en schoeisel ter waarde van 58.378 Fr. uitgedeeld⁹. Dat daarbij niet altijd alles soepel verliep, blijkt uit volgende waarschuwing voor diefstal die door het Provinciaal Comité op 17 april 1943 werd rondgestuurd aan de gewestelijke en plaatselijke comités:

“Herhaaldelijk heeft het CUC de aandacht van de Provinciale en Arrondissementscomités gevestigd op de noodzakelijkheid diefstal van sinaasappelen en citroenen, bedeed door Winterhulp, te verhinderen, en op de verplichting er op te waken dat de vruchten

door de scholieren verorberd worden op school zelf. Wij verzoeken U deze beslissing bekend te maken aan alle belanghebbende Comités en al te doen wat in uw macht is om allen diefstal van sinaasappelen en citroenen met kracht tegen te gaan."¹⁰

Naast diefstal van Winterhulp goederen probeerden sommige burgers ook op andere manieren hun rantsoen aan te vullen of wat extra fondsen te vergaren. Zo behandelt een briefwisseling uit het archief de uitsluiting van een familie die bekend stond als beroepssmokkelaars. Na een aanvraag tot steun, gericht aan de vestiging in Hasselt, werd door het lokaal comité een onderzoek naar hun financiën ingesteld. Dit leverde volgend resultaat op:

"Hij heeft 10 kinderen. Een zoon van 18/19 jaar (deze laatste werkt niet, doch staat algemeen bekend als speciaal smokkelaar) heeft verscheidene helpers. Men verzekert ons dat ze dagen maken van 2 à 3000 Fr. Dit huisgezin leeft als de beste burgers en houdt er zelfs een meid op na. Zoo men enkel rekening houdt van het loon, hebben zij recht op een kaart van XX.

Moesten deze mensen nu wederom van Winterhulp genieten, heel de omgeving zou geërgerd zijn aan zulke beslissing en dit zou veel schade doen aan Winterhulp. Daarbij hebben zij onlangs toeristenfietsen gekocht van heel dure prijzen. Andere dergelijke feiten tot staving kunnen aangehaald worden."¹¹

Samen met diefstal en poging tot fraude werd ieder comité wel eens geconfronteerd met een gebrek aan

voorraad¹², ontbrekende leveringen, bedorven waren¹³ of een foute communicatie met het Provinciaal Comité. Soms werd de hoeveelheid goederen door het lokaal comité betwist¹⁴ of werd er een foute afrekening verstuurd. Bovendien ontstond er af en toe wrevel tussen de verschillende afdelingen of had men het soms lastig met de eisen van de bevolking, die een ontbrekende voorraad of een lange wachttijd moeilijk kon appreciëren. Zo schemert er enige ergernis door in verschillende brieven van Dokter Buckinx uit Lommel in antwoord op een aantal vragen die rechtstreeks aan Hasselt werden gericht, waaronder volgende:

*"Wij zijn zoo vrij U op te merken, dat de onbeschaamdheid van sommige mensen om maar altijd naar Hasselt te schrijven, toch geen reden worden mag, om steeds alles te bekomen wat zij eischen."*¹⁵

Maar ondanks deze kleine strubbelingen, de administratieve rompslomp, de haperende bevoorrading en het gebrek aan bepaalde producten, slaagde Winterhulp grotendeels in het opzet om materiële steun te bieden tijdens de oorlogsjaren. De toestand was in vele gevallen schrijnend - 80% van de Lommelse jeugd was volgens de lokale voorzitter immers ondervoed - en de hulporganisatie was dus bijzonder nuttig. Niet alleen voor de distributie van etenswaren, maar ook voor het verstrekken van kledij kon er een beroep worden gedaan op de hulporganisatie.

Zo konden terugkerende krijgsgevangen een aanvraag tot steun indienen, waarna ze werden voorzien van de meeste basisstukken: een hemd, onderbroek, onderlijfje, sokken,

schoenen, een jas en broek¹⁶. Of we lezen in een brief van 24 maart 1943 een oproep tot de aankoop van lijnwaad, aangezien 8 op de 10 gezinnen zich geen lakens meer kunnen veroorloven en deze nodig zijn bij de bevalling van verschillende zwangere vrouwen die steun krijgen¹⁷. Helaas beschikte het Provinciaal Comité op dat moment niet over de benodigde voorraad¹⁸. Soms werden eveneens (extra) financiële inspanningen gedaan om speciale verzoeken toch te kunnen behandelen:

*“Mijne Heren,
Een onzer gesteunden, die een
abnormalen voet heeft, doet
een aanvraag tot het bekomen
van een paar schoenen. Deze
gesteunde is in het bezit van een
Winterhulpkaart met één kruisje.
Daar wij over zulke schoenen niet
beschikken, vragen wij U beleefd*

*of het niet mogelijk is, deze te
laten maken bij een schoenmaker
te Lommel aan den prijs van Fr.
165.---*

*Wij verzoeken U hierover ons Uw
beslissing te laten kennen.”¹⁹*

Uit dit bijzonder interessant archief, dat zeker de moeite waard is om in te kijken, kan de werking van Winterhulp en de interactie tussen de lokale en de provinciale afdeling gedeeltelijk gereconstrueerd worden. En door de verschillende verzoeken leren we soms ook de persoon achter die vraag kennen, wordt ons een blik gegund op de kleine kantjes of de inventiviteit van de mens, ook tijdens de oorlogsjaren. Denk maar aan de diefstalwaarschuwing, het smokkelverhaal of het ongeduld van sommige steuntrekkers. Op dat vlak ging het leven in de jaren 1940-1945 namelijk nog steeds zijn gewone gang!

Evelien D’Haese (°1986) is master in de Geschiedenis en studeerde in 2009 af aan de Gentse universiteit. Sinds mei 2011 werkt zij als projectcoördinator voor de projectvereniging Erfgoed Limburgse Kempen, het samenwerkingsverband tussen tien Noord-Limburgse gemeenten. Zij is er verantwoordelijk voor het project *Soldatenlaarzen en kauwgom*, dat het globaliseringserfgoed van de Tweede Wereldoorlog in de Limburgse Kempen behandelt. In het kader van dit project voert zij eveneens archiefonderzoek in het Rijksarchief Hasselt.

Evelien D’ HAESE

Noten

1. Besluit van 29 oktober 1940, gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 1 november 1940.
2. Op dat moment eveneens voorzitter van de Nationale Maatschappij voor Krediet aan de Nijverheid.
3. Winterhulp 1940-1945 Archief, Doos 283, *Kennisgave gewestelijke vergaderingen voor propaganda op den 3^e of 4^e zondag van oktober*, Rijksarchief Hasselt.
4. Winterhulp 1940-1945 Archief, Doos 282, *Overzicht Bedeling*, Rijksarchief Hasselt: “gedroogde sardienen in blik, uit Portugal... *De Portugeesche sardienen geven kracht, aan onze ondervoede kinderen. Dank aan Portugal en Winterhulp!...In menig arm gezin wordt minder honger geleden. Dank zij den Visch uit Portugal*”. Zie ook Joos Florquin, *Ten huize van... 3. Davidsfonds*, Leuven, 1974, pp. 263-265.
5. Wouters N., *Oorlogsburgemeesters 40/44: lokaal bestuur en collaboratie in België*. Lannoo Uitgeverij, 2004, p. 666.
6. Florquin J., *Ten huize van... 3. Davidsfonds*, Leuven, 1974, pp. 263-265.
7. Winterhulp 1940-1945 Archief, Doos 283, Rijksarchief Hasselt..
8. Winterhulp 1940-1945 Archief, Doos 283, *Brief 5 oktober 1943*, Rijksarchief Hasselt.
9. Winterhulp 1940-1945 Archief, Doos 282, *Winterhulp Lommel*, Rijksarchief Hasselt.
10. Winterhulp 1940-1945 Archief, Doos 283, *Bedeeling van sinaasappelen en citroenen (17 april 1943)*, Rijksarchief Hasselt
11. Winterhulp 1940-1945 Archief, Doos 282, *Brief 12 oktober 1942*, Rijksarchief Hasselt.
12. Winterhulp 1940-1945 Archief, Doos 283, *Brief 13 maart 1943*, Rijksarchief Hasselt: “Wat aangaat u vraag tot het bekomen van jongensklompen moeten wij tot ons spijt berichten dat wij er voor het oogenblik niet over beschikken.”. Winterhulp 1940-1945 Archief, Doos 283, *Brief 30 oktober 1943*, Rijksarchief Hasselt: “U ter kennis te brengen dat het Provinciaal Comité niet over slaapkleren nog peignoirs beschikt”.
13. Winterhulp 1940-1945 Archief, Doos 283, *Brief 2 februari 1943*, Rijksarchief Hasselt..
14. Winterhulp 1940-1945 Archief, Doos 283, *Brief 28 april 1943*, Rijksarchief Hasselt
15. Winterhulp 1940-1945 Archief, Doos 282, *Brief 4 februari 1943*, Rijksarchief Hasselt.
16. Winterhulp 1940-1945 Archief, Doos 282, *Aanvraag van klederen te leveren aan de Afdeling Kleeding aan een krijgsgevangene*, Rijksarchief Hasselt.
17. Winterhulp 1940-1945 Archief, Doos 283, *Brief 24 maart 1943*, Rijksarchief Hasselt.
18. Winterhulp 1940-1945 Archief, Doos 283, *Brief 13 april 1943*, Rijksarchief Hasselt.
19. Winterhulp 1940-1945 Archief, Doos 283, *Brief 6 maart 1943*, Rijksarchief Hasselt.